

NOGMAALS DE FUNCTIE VAN DE ACCOUNTANT IN HET KADER VAN DE PENSIOEN- EN SPAARFONDSENWET

door C. P. A. Bakker

In het M.A.B. van september 1958 heeft de heer Th. J. P. Sniijders gereageerd op mijn beschouwing in het M.A.B. van mei 1957. Naar aanleiding van deze reactie zou ik gaarne het volgende opmerken:

De heer Sniijders schrijft dat mijn opvatting o.m. hierop neerkomt: de strekking van de N.I.v.A.-bestuursopvatting houdt *niet* in, dat de *jaarlijkse* premiereserveberekening door een *actuaris* dient te geschieden.

Dit is echter niet het geval. Ik heb doen uitkomen, dat ik het eens ben met de N.I.v.A.-bestuursopvatting, voor zover die tot uitdrukking brengt, dat geen goedkeurende verklaring mag worden gegeven, indien geen zekerheid bestaat omtrent de belangrijkste post vaan de jaarrekening. Ik heb daarop laten volgen dat dit *naar mijn mening* niet inhoudt dat de berekening van de wiskundige reserve door een *actuaris* dient te geschieden. In dit opzicht wijkt mijn mening dus af van die van het bestuur van het N.I.v.A. en van die van de C.A.B. Van die afwijking ben ik mij goed bewust en ik heb getracht de gronden daarvoor aan te geven.

Volgens de heer Sniijders is de berekening van de premiereserve *het* technische hulpmiddel om de verplichtingen van het fonds balans-technisch tot uitdrukking te brengen. Dit wil ik niet betwisten, doch ik stel daarbij uitdrukkelijk vast dat dit middel slechts een benaderde waarde geeft. In dit opzicht zou men een vergelijking kunnen maken met de balanspost vaste eigendommen. Hierbij vindt men veelal slechts een waardeschatting bij de aankoop, gevolgd door systematische afschrijvingen, welke in de regel aan de veilige kant zijn, zodat na verloop van tijd stille reserves gaan optreden. Het gevolg is dat in de balans het eigen vermogen te klein wordt voorgesteld, terwijl de resultaten, gemeten aan de balanswaarde, gunstiger lijken dan zij in feite zijn. Deze onnauwkeurigheid wordt als goed koopmansgebruik aanvaard, ofschoon zij door periodieke hertaxatie te vermijden is. Het feit, dat taxeren kosten meebrengt, is in de praktijk de voornaamste reden dat hertaxatie achterwege blijft.

Welk belang heeft een pensioenfonds om bij de berekening van de wiskundige reserve een grotere nauwkeurigheid na te streven dan bij de waardering van de vaste eigendommen? De heer Sniijders stelt, dat de berekening van de premiereserve niet alleen dient om het geruststellende gevoel te krijgen, dat er geen verlies is en dat het fonds zijn verplichtingen wel zal kunnen nakomen, doch dat het ook een positief doel heeft. Wat daaronder moet worden verstaan, wordt niet omschreven. De verwijzing naar de huidige algemene opvatting omtrent de aan de verslaglegging te stellen algemene normen is zonder nadere omschrijving niet bruikbaar voor de conclusie van de heer Sniijders.

Het is overigens niet zo moeilijk de plaats te vinden waar de schoen wringt. De heer Sniijders stelt dat de jaarrekening een beeld dient te geven van de tenuitvoerlegging van de verzekeringstechnische opzet van het fonds, hetgeen z.i. betekent dat zij in feite een confrontatie vormt van werkelijkheid met verwachting. De resultatenrekening zal z.i. moeten aangeven of en zo ja welke marge er overblijft tussen enerzijds de technisch vereiste middelen tot dekking van de „mutaties” in de verplichtingen, en anderzijds de in werkelijkheid beschikbaar gekomen middelen.

Een confrontatie van uitkomst en verwachtingen heeft in het algemeen in een groter aantal gevallen zin dan de praktijk te zien geeft, doch dit geldt m.i. niet voor pensioenfondsen. De oorzaak hiervan ligt bij de doelstelling van de confrontatie: lering voor de toekomst, en verantwoording over het verleden.

Bij een pensioenfonds concentreert de analyse zich in de regel op drie punten t.w. de intrest, de onkosten en de sterfte. Voor de toekomst zijn de resultaten van het verleden van weinig betekenis. De intrest is in hoofdzaak afhankelijk van externe factoren. Van meer belang dan de uitkomsten over een bepaald jaar zijn de uitkomsten welke men in de toekomst gezien de balanspositie mag verwachten. De hoogte van de opbrengst aan intrest is beslist geen maatstaf voor de juistheid van het beleggingsbeleid! Het verlangen naar een zo hoog mogelijke opbrengst wordt door de eis van soliditeit der beleggingen geremd. De onkosten spelen bij de meeste pensioenfondsen geen rol van betekenis. Zij zijn veelal beperkt tot enkele uitgaven verband houdende met het beheer van de beleggingen. Deze kosten behoren uit de rentemarge te worden gedekt. Het vraagstuk van de reservering bij premievrije posten en ingegane pensioenen laat ik thans onbesproken.

Ten aanzien van de sterfte, het punt dat ik tot op zekere hoogte en onder bepaalde voorwaarden uitschakel, merk ik op, dat het aanbeveling verdient vast te stellen in welke orde van grootte de verwachtingen in het algemeen liggen. Het aantal sterfgevallen ligt voor de leeftijdsklasse 20 tot 40-jarigen tussen rond 1 en 2,5 per 1000. Voor de leeftijdsklasse 40 tot 50-jarigen tussen rond 2,5 en 6,5 per 1000. Voor de leeftijdsklasse 50 tot 65-jarigen loopt het aantal vrij snel op tot rond 25 per 1000. Een pensioenfonds met een leeftijdsopbouw welke met die van de gehele bevolking overeenkomt — uiteraard voor de leeftijden vanaf 20 — kan per 1000 actieve deelnemers statistisch gezien dus enkele sterfgevallen verwachten. Het is duidelijk dat bij pensioenfondsen in het algemeen en bij de kleinere in het bijzonder, het toevalselement een grote rol speelt. Naarmate het aantal deelnemers kleiner is, is de kans op afwijking van de sterftetafel groter. Vandaar de noodzaak van een extra reserve boven de premiereserve, welke extra reserve groter moet zijn naarmate het aantal deelnemers kleiner is. Deze extra reserve is beslist geen luxe, doch een normale voorwaarde voor het dragen van risico's bij een beperkt draagvlak.

Kan een analyse van de mutatie in de premiereserve over één jaar ons iets leren over de toekomstverwachtingen?

Kan men het bestuur van een pensioenfonds verantwoordelijk stellen voor de sterfteresultaten?

Het antwoord op deze vragen leert, dat de analyse voor zover deze gericht is op de sterfteresultaten praktische betekenis mist. De bewering van de heer Sniijders, dat een jaarrekening zonder deze analyse iets essentiëls n.l. het kritische element mist, kan ik daarom niet au sérieux nemen.

Om misverstand te voorkomen zij hierbij nog eens nadrukkelijk vermeld dat ik het achterwege laten van een berekening door een actuaris slechts in bepaalde gevallen toelaatbaar acht n.l. één of meerdere jaren na een actuariële berekening voor zover de accountant door eigen actie tot de overtuiging is gekomen, dat voldoende middelen tot dekking van de verplichtingen aanwezig zijn. Deze eigen actie houdt in dat een onderzoek naar de omvang van mogelijke sterfteverliezen wordt ingesteld op de wijze zoals door mij in het M.A.B. van mei 1957 is aangegeven.

Het verschil tussen de opvatting van de heer Snijders en die van mij is uiteindelijk terug te brengen tot een verschil in betekenis van de actuariële berekeningen voor de jaarrekening. Hij ziet het bedrag van de door de actuaris gemaakte berekening als een bedrag, dat qua exactheid op één lijn staat met het bedrag, dat hij als balanspost voor leningen op schuldbekentenis opneemt. Ik zie het anders. Wanneer ik als cijfer voor de premiereserve b.v. f 5.321.432 zie, ben ik geneigd het bedrag af te ronden op f 5.300.000 en ik denk f 5 à f 5½ miljoen. Gezien de willekeurigheid van de gekozen rentebasis en soms nog van andere veronderstellingen is het niet gewaagd om de wijze van benadering, zoals door mij is aangegeven, praktisch op één lijn te stellen met de berekening van de actuaris. Deze berekening laat zoveel speling, dat een verschil tussen deze berekening en mijn benadering praktisch geen betekenis heeft en daarom zonder bezwaar mag worden verwaarloosd. Ter staving van deze bewering zal ik een greep doen uit de veronderstellingen welke veelvuldig in actuariële rapporten voorkomen:

1. De rekenrentevoet is gesteld op 3 %.
Deze keuze is willekeurig. Men ziet ook 3¼ en 3½ %. Het verschil in uitkomst tussen 3 en 3½ %-basis blijkt in de praktijk globaal op 5 % van de premiereserve te kunnen worden gesteld.
2. Bij de berekening van de reserve voor ouderdomspensioen zijn de sterftekansen tot de pensioendatum buiten beschouwing gelaten. Dit betekent dat de premies zo hoog zijn gesteld, dat zij met samengestelde intrest op de pensioendatum voldoende zijn voor de koopsom van een dan ingaand pensioen.
3. Verondersteld is, dat alle actieve mannelijke deelnemers gehuwd zijn met een drie jaar jongere vrouw.
Dit betekent dat ook een reserve voor weduwepensioen wordt gevormd voor de ongehuwde mannen. Bovendien houdt een verschil van drie jaar in de meeste gevallen nog een flinke veiligheidsmarge in.
4. De lasten voor de wezenpensioen zijn gesteld op x % van die voor het weduwepensioen.
Het percentage x houdt veelal een ruime marge in.
5. Bij de reserveberekening is de aftrek van de uitkeringen ingevolge de Invaliditeitswet aan weduwen en wezen verwaarloosd.
Dit betekent dat ten dele voor een levenslang pensioen wordt gereserveerd in de plaats van voor een tijdelijk pensioen tot de 60-jarige leeftijd van de vrouw.
6. De reserve voor premievrije posten en ingegane pensioenen is met y % verhoogd tot dekking van de kosten van administratie en uitbetaling.
Men neemt y dan aan de ruime kant.
7. Voor niet ingegane invaliditeitspensioenen is een rond bedrag b.v. f 200.000 gereserveerd.
Invaliditeit is in de praktijk een moeilijk begrip. De invaliditeitskansen zijn zo gering dat gebruik van deze kansen in de berekening in de regel zinloos is.

Uit deze voorbeelden blijkt duidelijk, dat de heer Snijders zowel theoretisch als praktisch op een dwaalspoor is wanneer hij aan de actuariële berekening een hoge mate van exactheid toekent. De premiereserve van een pensioenfonds is niets anders dan een veilige doch ruwe schatting van het vermogen, dat tenminste aanwezig moet zijn tot dekking van de aangegane verplichtingen. Hieruit vloeit logisch voort, dat men deze grootte over een korte periode als een jaar stellig niet kan gebruiken ter confrontatie van

werkelijkheid en verwachting met het doel inzicht te krijgen in de resultaten.

De conclusies waartoe het voorgaande leidt zijn de volgende:

1. Voor het inzicht in de financiële positie van een pensioenfonds is een benadering van de premiereserve, afgeleid uit een vroegere actuariële berekening, in sommige gevallen voldoende.
2. De overtuiging van de accountant, dat het fonds zijn verplichtingen kan nakomen is voldoende voor het afgeven van een goedkeurende verklaring bij de jaarrekening.